

Peter Ulrich, Birte Wassenberg

Eurodystrykt Strasburg-Kehl/Ortenau: model »lokalnego« Trójkąta Weimarskiego?

Powstanie eurodystryktu Strasburg-Kehl/Ortenau zostało zainicjowane w 2003 roku przez Jacques'a Chiraca i Gerharda Schrödera z okazji 40. rocznicy podpisania Traktatu Elizejskiego. Nasz artykuł omawia, w jakim stopniu model eurodystryktu będącego wspólną przestrzenią życiową dla mieszkańców pogranicza, motorem lokalnej integracji europejskiej oraz przykładem realizowania wielopostulatomowej polityki ujętej w Traktacie Akwizgrańskim z 2019 roku, mógłby zostać przeniesiony na polsko-niemieckie miasta przygraniczne Frankfurt nad Odrą/Słubice, Guben/Gubin, Görlitz/Zgorzelec. Pokażemy przy tym, że trójstronna wymiana pomiędzy tymi dwoma regionami granicznymi w ramach »lokalnego« Trójkąta Weimarskiego byłaby przydatna, by się wzajemnie uczyć i politycznie wspierać politykę wielopłaszczyznową w kontekście polsko-niemieckim.

Francusko-Niemiecki Traktat o Przyjaźni z 22 stycznia 1963 r. (Traktat Elizejski) opierał się na idei połączenia współpracy międzyrządowej na płaszczyźnie politycznej i gospodarczej z celem pojednania, tworząc tym samym przestrzeń dla aktywnego udziału mieszkańców obu krajów. W podejściu tym brakowało jednak istotnego szczebla pośredniego, jakim są władze lokalne. Utworzenie w 2005 r. euroregionu Strasburg-Kehl/Ortenau wypełnia tę lukę: francusko-niemiecki traktat państwowy został w nim sprowadzony na poziom obszaru przygranicznego i jest realizowany w odniesieniu do wspólnej przestrzeni życiowej mieszkańców obszarów przygranicznych. Artykuł analizuje, czy i w jakim stopniu eurodystrykt Strasburg-Kehl/Ortenau może służyć jako model dla polsko-niemieckich miast przygranicznych. Może warto byłoby wręcz stworzyć

trójstronne forum konsultacyjne w ramach »lokalnego« Trójkąta Weimarskiego, służące wymianie doświadczeń pomiędzy dwoma regionami granicznymi, co z pewnością byłoby wartościowe w kontekście wzajemnego uczenia się na poziomie lokalnym? Artykuł pokazuje, że różnice we współpracy transgranicznej nie są wcale tak duże, jak zakładano, lecz że trójstronna wymiana w ramach Trójkąta Weimarskiego z udziałem szczebla lokalnego we wszystkich trzech państwach stanowiłaby wartość dodaną dla współpracy dwustronnej i trójstronnej.

Eurodystrykt Strasburg-Kehl/Ortenau jako model dla granicy polsko-niemieckiej?

Rozważając odrodzenie się Trójkąta Weimarskiego na poziomie lokalnym, należy przede wszystkim podkreślić, że eurodystrykt Strasburg-Kehl/Ortenau miał także nadać nowy impuls francusko-niemieckiemu traktatowi o przyjaźni z 1963 roku. Projekt został zainicjowany z okazji 40. rocznicy podpisania tego traktatu w 2003 r. w Strasburgu-Kehl/Ortenau przez prezydenta Francji Jacques'a Chiraca i kanclerza Niemiec Gerharda Schrödera. Celem było stworzenie wspólnej przestrzeni życiowej w przygranicznych miastach Strasburgu i Kehl, które zostały poważnie dotknięte przez dwie wojny światowe, a tym samym przyczynienie się do tworzenia zintegrowanej Europy »bez granic« na poziomie lokalnym. W dniu 5 lipca 2005 r. miasta przygraniczne podpisały umowę założycielską eurodystryktu.

Trzy kierunki rozwoju eurodystryktu Strasburg-Kehl/Ortenau sprawiają, że wydaje się, że zastosowanie takiego modelu mogłoby być szczególnie korzystne dla

30 lat trójkąta weimarskiego: idea z przeszłości czy pomysł na przyszłość?

N° 6, 16 czerwca 2021

miast pogranicza polsko-niemieckiego. Po pierwsze, eurodystrykt doprowadził do konsolidacji współpracy politycznej i administracyjnej. W związku z tym już w dniu 15 grudnia 2005 r. powołano wspólną radę międzygminną, a w Kehl utworzono wspólny sekretariat. Umożliwiło to prowadzenie stałego dialogu politycznego i wspólne zarządzanie działaniami eurodystryktu. Ponadto w dniu 4 lutego 2010 r. eurodystrykt uzyskał osobowość prawną jako Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej (EUWT). Zapewniło to modelowi stabilność instytucjonalną i prawną.

Po drugie, eurodystrykt stał się inspiracją dla wielu symbolicznych projektów transgranicznych. W 2005 r. otwarto Most Przyjaźni, a w 2012 r. transgraniczne połączenie tramwajowe między Strasburgiem a Kehl. Przede wszystkim jednak projekt »Ogród dwóch brzegów«, który przewiduje wspólną koncepcję zagospodarowania przestrzennego terenów nadbrzeżnych wzdłuż Renu, pokazuje, w jakim stopniu eurodystrykt trwale połączył ze sobą obszary przygraniczne. Takie powiązania byłyby możliwe również w przypadku polsko-niemieckich miast granicznych.

Po trzecie, praca eurodystryktu zaowocowała uwzględnieniem lokalnych aktorów w Traktacie Akwizgrańskim. Udało się to osiągnąć dzięki aktywnemu lobbingsowi na rzecz eurodystryktu i Konferencji Górnego Renu – inicjatywy transgranicznej władzy wykonawczej na szczeblu kraju związkowego. W umowie podpisanej w Akwizgranie 22 stycznia 2019 r. cały rozdział poświęcony jest więc lokalnej współpracy transgranicznej. Oprócz promowania dwujęzyczności i mobilności transgranicznej, przewiduje się również udział organów transgranicznych, takich jak eurodystrykt, w oficjalnych gremiach międzypaństwowych. Innymi słowy, stworzono swego rodzaju politykę wielopoziomową, w ramach której rządy krajowe w Berlinie i Paryżu współpracują z władzami lokalnymi i regionalnymi na granicy. Innowacja ta mogłaby być

interesująca dla Trójkąta Weimarskiego pod względem uczenia się i wymiany, bez konieczności rewizji polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie, ponieważ ten ostatni zawiera już wszystkie elementy potrzebne do praktycznego zastosowania polityki wielopoziomowej zapisanej w Traktacie Akwizgrańskim.

Realizacja modelu eurodystryktu w miastach pogranicza polsko-niemieckiego

Pogranicze polsko-niemieckie nie ma tak długiej historii integracji w kontekście europeizacji, jak pogranicze niemiecko-francuskie. Dopiero po upadku żelaznej kurtyny i zjednoczeniu Niemiec, polsko-niemiecka granica została uznana przez Republikę Federalną Niemiec, również na gruncie prawa międzynarodowego, na mocy polsko-niemieckiego traktatu granicznego z 14 listopada 1990 roku.

Następnie 17 czerwca 1991 roku podpisano polsko-niemiecki traktat o dobrym sąsiedztwie, wzorując się na francusko-niemieckim traktacie przyjaźni. Oprócz politycznego i gospodarczego zbliżenia Polski do Wspólnoty Europejskiej, traktat miał na celu umożliwienie partnerskiej współpracy między władzami lokalnymi w regionie przygranicznym oraz utworzenie transgranicznej komisji rządowej ds. współpracy regionalnej i przygranicznej. W efekcie, polsko-niemiecki traktat o dobrym sąsiedztwie od samego początku przyczyniał się nie tylko do pojednania i wymiany, lecz także do prowadzenia konkretnych działań i tworzenia gremiów transgranicznych, w wyniku czego w latach 90. współpraca między niemieckimi i polskimi miastami granicznymi była niekiedy ściślejsza niż między Strasburgiem a Kehl.

W latach 1991-1995 wzdłuż granicy polsko-niemieckiej powstały cztery euroregiony, a od 1998 r. trzy transgraniczne zinstytucjonalizowane programy partnerstwa miast: euromiasto Guben-Cubin (1998), miasto

30 lat trójkąta weimarskiego: idea z przeszłości czy pomysł na przyszłość?

N° 6, 16 czerwca 2021

europäische Görlitz-Zgorzelec (1998) oraz centrum kooperacji Frankfurt (Oder)-Słubice (2010/2011).

Miasta pogranicza polsko-niemieckiego charakteryzują się różnym stopniem konsolidacji transgranicznej. Podczas gdy miasto europejskie Görlitz-Zgorzelec już w latach 90. realizowało liczne projekty i umowy, m.in. w zakresie transgranicznych usług użyteczności publicznej i współpracy administracyjnej, współpraca administracyjna na linii Frankfurt nad Odrą – Słubice nabrała rozmachu dopiero po roku 2010. Tam utworzenie centrum kooperacji umożliwiło połączenie obu administracji miejskich i pozwoliło na powstanie forum regularnej wymiany między burmistrzami – strukturę zarządzania bardzo podobną do tej w eurodystrykcie. Jeśli chodzi o wspólną przestrzeń życiową, to w miastach pogranicza polsko-niemieckiego realizowane są już liczne projekty transgraniczne, podobne do tych z eurodystryktu Strasburg-Kehl/Ortenau. W różnych miejscach wzdłuż granicy kursują transgraniczne linie autobusowe, a we Frankfurcie nad Odrą i Słubicach powstała nawet sieć ciepłownicza, która przebiega przez most łączący oba miasta.

Niemniej jednak, istnieją również pewne wyzwania dla polsko-niemieckich miast granicznych, w przypadku których eurodystrykt Strasburg-Kehl/Ortenau może służyć za wzór.

Po pierwsze, w polsko-niemieckim obszarze przygranicznym nie ma jeszcze działających transgranicznie stowarzyszeń prawnych. Ogólnie rzecz biorąc, francusko-niemieckie struktury współpracy, obejmujące łącznie osiem EUWT i umowy dwustronne, takie jak porozumienie z Karlsruhe z 1996 r., sięgają pod względem prawnym i politycznym znacznie głębiej niż struktury polsko-niemieckie. EUWT umożliwia skonolidowaną i trwałą współpracę wspólnych instytucji z daną osobowością prawną i przyczynia się w ten sposób do długoterminowej integracji miast przygranicznych,

co miałyby sens również w kontekście polsko-niemieckim.

Po drugie, potrzebny jest impuls polityczny i aktualizacja polsko-niemieckiego traktatu o dobrym sąsiedztwie. Traktat z Akwizgranu pogłębił i zinstytucjonalizował francusko-niemiecki traktat o przyjaźni. Podobna sytuacja nie miała jeszcze miejsca w kontekście traktatu o dobrym sąsiedztwie. Wsparcie polityczne ze strony rządów krajowych wydaje się być bardziej istotne dla pogłębienia współpracy transgranicznej niż rewizja prawna samego traktatu. Mimo napięć politycznych między Polską a Niemcami na poziomie krajowym i europejskim, nie można zapominać o wspólnej współpracy w przyszłości. Jubileusz trzydziestolecia podpisania traktatu w 2021 r. może stać się okazją do politycznego odnowienia umowy.

Po trzecie, współpracy polsko-niemieckiej brakuje silniejszego powiązania w systemie wielopoziomowym. Traktat z Akwizgranu wzmocnił zdolność do działania francusko-niemieckich regionów przygranicznych. W przypadku pandemii koronawirusa ta wielopoziomowa polityka okazała się być bardzo skuteczna. Podczas lockdownu wiosną 2020 r. pozwoliła na szybkie nawiązanie kontaktów między szczeblem regionalnym i krajowym obu państw, co umożliwiło szybki transfer pacjentów z Alzacji do sąsiednich niemieckich regionów przygranicznych. Zamknięcie granic w kontekście polsko-niemieckim pokazało z kolei, że koordynacja między państwami a szczeblem lokalnym nie była optymalna. W tym zakresie istnieje potrzeba poprawy zarządzania kryzysowego w przyszłości. Pomocne mogą się tu okazać doświadczenia z eurodystryktu. Lepsza polityka wielopoziomowa mogłaby poprawić koordynację współpracy w sektorze zdrowia lub w zakresie kontroli granicznych, na przykład w odniesieniu do osób dojeżdżających do pracy za granicą.

30 lat trójkąta weimarskiego: idea z przeszłości czy pomysł na przyszłość?

N° 6, 16 czerwca 2021

Centralna rola wsparcia politycznego w stosunkach polsko-niemieckich

Polityczno-instytucjonalna forma francusko-niemieckiego eurodystryktu – jak w Strasburgu-Kehl/Ortenau – tylko w ograniczonym stopniu mogłaby zostać uznana jako model dla miast polsko-niemieckiego pogranicza. W zasadzie polsko-niemiecki traktat sąsiedzki zawiera już bowiem postanowienia, które umożliwiają współpracę transgraniczną w rozumieniu polityki wielopoziomowej. Niemniej jednak dzisiejszy eurodystrykt Strasburg-Kehl/Ortenau może być imponującym wzorem konkretnej realizacji tych ustaleń, przede wszystkim ze względu na swoje prawne i polityczne struktury, z EUWT jako podstawą prawną, oraz koncepcję zintegrowanej wspólnej przestrzeni życiowej dla obywateli i obywaterek po obu stronach granicy. Może on służyć za wzór do rozważań nad takimi prawnymi stowarzyszeniami i wspólnymi przestrzeniami żywymi w polsko-niemieckich miejscowościach przygranicznych. Rewizja prawna traktatu o dobrym sąsiedztwie na wzór Traktatu z Akwizgranu nie jest absolutnie konieczna. Potrzebne jest jednak wsparcie polityczne z najwyższego szczebla w celu wyeliminowania niepewności we współpracy transgranicznej, np. w przypadku zakładania EUWT. Ponadto, przydatne byłoby również lepsze łączenie ze sobą lokalnych i krajowych struktur zarządzania, jak to przewidziano w Traktacie z Akwizgranu. Mimo napiętych stosunków dwustronnych między Polską a Niemcami, Trójkąt Weimarski może stanowić trójstronne forum konsultacji i uczenia się lokalnych działaczy w obszarze granicznym, którzy mogą inicjować takie procesy i nimi kierować.

Seria publikacji

30 lat trójkąta weimarskiego: idea z przeszłości czy pomysł na przyszłość?

N° 6, 16 czerwca 2021

Autorzy

Peter Ulrich jest pracownikiem naukowym w Instytucie im. Leibniza ds. Badań nad Przestrzenią i Społeczeństwem w Erkner i członkiem Viadrina Center B/ORDERS IN MOTION na Uniwersytecie Europejskim Viadrina we Frankfurcie nad Odrą. Birte Wassenberg jest profesorem historii współczesnej na Sciences Po Strasbourg i wicedyrektorem Francusko-Niemieckiego Centrum Doskonałości Jean Monnet w Strasburgu.

Seria publikacji

Cykl »30 lat Trójkąta Weimarskiego – idea z przeszłości czy pomysł na przyszłość?« bada rozwój i obecną kondycję tego trójstronnego formatu z różnych perspektyw i formułuje pomysły na jego przyszły kształt. Podczas gdy w pierwszej części serii Trójkąt Weimarski analizowany jest z perspektywy niemieckiej, francuskiej i polskiej, druga część skupia się na jego wpływie w obszarach współpracy międzynarodowej, transgranicznej i kulturalno-obywatelskiej.

#SGWeimarTriangle30

Tłumaczenie

Karolina Golimowska

Ta seria publikacji odzwierciedla wyłącznie poglądy autorów i autorek. Wszelkie prawa zastrzeżone. Reprodukacja lub porównywalne wykorzystanie prac Fundacji Genshagen, nawet we fragmentach, jest ozwolone tylko za uprzednią pisemną zgodą.

Poprzednie publikacje

N° 1: [Jakub Wiśniewski: Powrót do podstaw – nowy początek Trójkąta Weimarskiego](#)

N° 2: [Paul Maurice: Przyszłość geopolityczna Trójkąta Weimarskiego widziana z perspektywy Francji](#)

N° 3: [Kai-Olaf Lang, Ronja Kempin: Trójkąt Weimarski z perspektywy niemieckiej: nowy rozmach, ale bez nadmiernych wymagań](#)

N° 4: [Ryszarda Formuszewicz: Dyskretny urok dysonansu: Trójkąt Weimarski z polskiej perspektywy](#)

N° 5: [Adam Balcer: Duży potencjał, małe osiągnięcia – rola Trójkąta Weimarskiego we wspólnej polityce zagranicznej i bezpieczeństwa UE](#)

Wydawca

Fundacja Genshagen
Am Schloss 1
D-14974 Genshagen
www.stiftung-genshagen.de
institut@stiftung-genshagen.de

© Fundacja Genshagen, 2021

Fundacja Genshagen

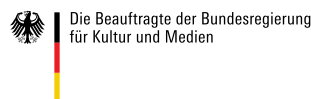
Fundacja Genshagen jest fundacją prawa cywilnego i prowadzi działalność pożytku publicznego. Jej fundatorami są Pełnomocnik Rządu Federalnego ds. Kultury i Mediów (BKM) oraz Kraj Związkowy Brandenburgii. Fundacja jest platformą wymiany między przedstawicielami polityki, gospodarki, nauki, kultury i społeczeństwa obywatelskiego. Promuje dialog między Niemcami, Francją i Polską w duchu »Trójkąta Weimarskiego«. Główną instytucją udzielającą jej wsparcia finansowego jest niemieckie Federalne Ministerstwo Spraw Zagranicznych.

Chcielibyście Państwo wesprzeć działalność Fundacji Genshagen?

Możecie Państwo zostać członkami stowarzyszenia Förderverein Stiftung Genshagen e.V. lub przekazać darowiznę na jeden z naszych projektów.

Kontakt: foerderverein@stiftung-genshagen.de

Nasi fundatorzy:

Ta seria publikacji ukazuje się dzięki uprzejmemu wsparciu:

